

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про архітектурну діяльність

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 31, ст.246)

{ Із змінами, внесеними згідно із Законами
N 1407-IV (1407-15) від 03.02.2004, ВВР, 2004, N 16, ст.238
N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006, ВВР, 2006, N 22, ст.184
N 58-V (58-16) від 01.08.2006, ВВР, 2006, N 39, ст.342
N 1026-V (1026-16) від 16.05.2007, ВВР, 2007, N 34, ст.444
N 509-VI (509-17) від 16.09.2008, ВВР, 2008, N 48, ст.358
N 800-VI (800-17) від 25.12.2008, ВВР, 2009, N 19, ст.257 }

{ Щодо визнання конституційними окремих положень див.
Рішення Конституційного Суду
N 4-рп/2009 (v004p710-09) від 03.02.2009 }

{ У тексті Закону після слова "замовник" у відповідних відмінках і числах доповнено словом "(забудовник)" у відповідному відмінку і числі; слова "Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України" в усіх відмінках замінено словами "центральний орган виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури" у відповідному відмінку згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Цей Закон визначає правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності і спрямований на формування сприятливого життєвого середовища, досягнення естетичної виразності, економічної доцільності і надійності будинків, споруд та їх комплексів.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення основних термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

архітектурна діяльність - діяльність по створенню об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проєктів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері; { Абзац другий частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

об'єкти архітектурної діяльності (об'єкти архітектури) - будинки і споруди житлово-цивільного, комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, території (частини

територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів; { Абзац третій частини першої статті 1 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

суб'єкти архітектурної діяльності - архітектори, інші особи, які беруть участь у підготовці і розробленні містобудівної документації, проектної документації для будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту будинків і споруд, благоустрою, ландшафтних та садово-паркових об'єктів, науково-дослідній і викладацькій роботі, замовники (забудовники) проектів та будівництва об'єктів архітектури, підрядники на виконання проектних і будівельних робіт, виробники будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, власники і користувачі об'єктів архітектури, а також органи влади, що реалізують свої повноваження у сфері містобудування;

архітектурне рішення - авторський задум щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду й інтер'єру об'єкта архітектури, а також інженерного та іншого забезпечення його реалізації, викладений в архітектурній частині проекту на всіх стадіях проектування і зафіксований у будь-якій формі; { Абзац п'ятий частини першої статті 1 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

проект - документація для будівництва об'єктів архітектури, що складається з креслень, графічних і текстових матеріалів, інженерних і кошторисних розрахунків, які визначають містобудівні, об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні та технологічні рішення, вартісні показники конкретного об'єкта архітектури, та відповідає вимогам державних стандартів, будівельних норм і правил; { Абзац шостий частини першої статті 1 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

містобудівні умови і обмеження забудови земельної ділянки - документ, що містить комплекс містобудівних і архітектурних вимог до проектування і будівництва щодо поверховості та щільності забудови земельної ділянки, відступів будинків і споруд від червоних ліній, меж земельної ділянки, її благоустрою та озеленення, інші вимоги до об'єктів містобудування, встановлені законодавством та затвердженою містобудівною документацією; { Абзац сьомий статті 1 в редакції Закону N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

завдання на проектування - документ, у якому містяться обґрунтовані в межах законодавства вимоги замовника (забудовника) до планувальних, архітектурних, інженерних і технологічних рішень та властивостей об'єкта архітектури, його основних параметрів, вартості та організації його будівництва і який складається відповідно до містобудівних умов і обмежень забудови земельної ділянки, технічних умов; { Абзац восьмий частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законами N 58-V (58-16) від 01.08.2006, N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

погодження проекту - процедура встановлення відповідності проектних рішень вихідним даним на проектування; { Частина першу статті 1 доповнено абзацом дев'ятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

експертиза - діяльність фахівців-експертів, які мають відповідні кваліфікаційні сертифікати і за дорученням замовника (забудовника) надають висновки щодо відповідності проектних рішень

вимогам законодавства, державним нормам, стандартам, будівельним нормам і правилам та які несуть відповідальність за достовірність наданих висновків; { Частина першу статті 1 доповнено абзацом десятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

замовник (забудовник) - фізична або юридична особа, яка має у власності або у користуванні земельну ділянку, подала у встановленому законодавством порядку заяву (клопотання) щодо її забудови для здійснення будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єкта містобудування; { Частина першу статті 1 доповнено абзацом одинадцятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006; в редакції Закону N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг) - діяльність з надання послуг інженерного та технічного характеру, до яких належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектної документації, проведення конкурсів і торгів, укладання договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру; { Частина першу статті 1 доповнено абзацом дванадцятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

архітектор (інженер), що має кваліфікаційний сертифікат, - фахівець, який за результатами атестації отримав такий сертифікат, що надає йому повноваження ведення особистої діяльності у сфері архітектурної діяльності, і який несе відповідальність за результати своєї роботи; { Частина першу статті 1 доповнено абзацом тринадцятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

технічний нагляд - здійснення замовником (забудовником) контролю за дотриманням проектних рішень та вимог державних стандартів, будівельних норм і правил, а також контролю за якістю виконаних робіт та їх обсягами під час будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єкта містобудування. { Частина першу статті 1 доповнено абзацом чотирнадцятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 2. Державне сприяння архітектурній діяльності

Держава забезпечує умови для здійснення архітектурної діяльності шляхом:

підтримки наукових досліджень, сприяння підготовці і підвищенню кваліфікації кадрів в галузі містобудування, архітектури і будівництва;

залучення інвестицій у проектування і будівництво об'єктів архітектури;

проведення містобудівних та архітектурних конкурсів на створення нових, реконструкцію та реставрацію існуючих об'єктів архітектури загальнодержавного значення; { Абзац четвертий частини першої статті 2 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

захисту авторських прав і забезпечення свободи творчості архітекторів;

створення сприятливих організаційних, правових та економічних умов для діяльності творчих спілок архітекторів;

заохочення архітекторів, інших суб'єктів архітектурної діяльності за видатні досягнення у сфері містобудування та архітектури;

забезпечення участі України в міжнародних організаціях та заходах з питань архітектури, містобудування і охорони пам'яток архітектури; { Частину першу статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

забезпечення адаптації нормативно-правової бази та навчальних професійних програм до міжнародних вимог, впровадження фундаментальних наукових знань, нових технологій проектування та будівництва у сфері містобудування; { Частину першу статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

сприяння діяльності самоврядних професійних організацій архітекторів та інженерів; { Частину першу статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

забезпечення безпеки будівництва, довговічності будинків та споруд, стимулювання заходів щодо заощадження енергії, захисту навколишнього природного середовища, а також забезпечення економічних та інших аспектів, важливих з погляду задоволення інтересів суспільства; { Частину першу статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

здійснення інших заходів, спрямованих на розвиток національної архітектури.

Стаття 3. Законодавство про архітектурну діяльність

Законодавство про архітектурну діяльність складається з Конституції України (254к/96-ВР), законів України "Про основи містобудування" (2780-12), "Про планування і забудову територій" (1699-14), "Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування" (208/94-ВР), цього Закону та інших нормативно-правових актів. { *Стаття 3 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006* }

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 4. Комплекс робіт, пов'язаних із створенням об'єкта архітектури

Для створення об'єкта архітектури виконується комплекс робіт, який включає:

підготовку вихідних даних на проектування;

здійснення в необхідних випадках передпроектних робіт, а також заходів з охорони нововиявлених під час здійснення будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єктів

містобудування, що відповідно до закону мають антропологічне, археологічне, естетичне, етнографічне, історичне, мистецьке, наукове чи художнє значення; { Абзац третій частини першої статті 4 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

пошук архітектурного рішення, розроблення, погодження і затвердження проекту; { Абзац четвертий частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

виконання робочої документації для будівництва, а в разі виконання її або окремих її частин іншим виконавцем - здійснення авторського нагляду за таким виконанням; { Абзац п'ятий частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт) та знесення об'єкта архітектури, архітектурно-будівельний контроль, технічний та авторський нагляди під час здійснення будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єкта містобудування; { Абзац шостий частини першої статті 4 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

прийняття спорудженого об'єкта в експлуатацію.

Стаття 5. Вихідні дані на проектування

Розроблення проектів (проектування) об'єктів архітектури здійснюється на підставі вихідних даних на проектування, до яких належать:

містобудівні умови і обмеження забудови відповідної земельної ділянки;

технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єкта архітектури;

завдання на проектування об'єкта архітектури.

Надання завдання на проектування є обов'язком замовника (забудовника) і здійснюється в порядку виконання умов договору з розробником проекту (архітектором).

Надання містобудівних умов і обмежень забудови відповідної земельної ділянки та технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта архітектури здійснюється в порядку, встановленому законодавством.

До містобудівних умов і обмежень забудови земельної ділянки не можуть включатися вимоги щодо архітектурних та інженерних рішень об'єкта архітектури, його внутрішнього оздоблення, інші умови і вимоги, якщо вони не встановлені законодавством, містобудівною документацією, не зумовлені необхідністю збереження існуючої забудови, довілля і охорони пам'яток історії та культури.

Додержання вихідних даних при проектуванні об'єкта архітектури є обов'язковим.

{ Стаття 5 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006; в редакції Закону N 509-VI (509-17)

від 16.09.2008 }

Стаття 6. Архітектурні та містобудівні конкурси

Архітектурні та містобудівні конкурси (місцеві, регіональні, всеукраїнські, міжнародні) проводяться для виявлення кращих архітектурно-планувальних, інженерно-технічних та економічних проектних пропозицій щодо об'єктів містобудування та архітектури і визначення виконавців проектної документації.

Архітектурні та містобудівні конкурси можуть організовуватися також для виявлення кращої проектної пропозиції щодо забудови конкретних земельних ділянок.

Виключно на конкурсній основі здійснюється розроблення проектів об'єктів архітектури, реалізація яких має суттєвий вплив на розвиток і формування забудови населених пунктів, а також об'єктів, які розміщуються в зоні охорони пам'яток історії та культури або можуть негативно впливати на території і об'єкти природно-заповідного фонду.

Необхідність проведення таких конкурсів визначається згідно з вимогами містобудівного законодавства, місцевих правил забудови населених пунктів та за рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів місцевих рад, місцевих органів містобудування та архітектури, а також за ініціативою замовників (забудовників) та об'єднань професійних архітекторів. { Статтю 6 доповнено частиною згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Переможці архітектурних та містобудівних конкурсів визначаються журі, до складу якого повинно входити не менш як дві третини висококваліфікованих фахівців у сфері містобудування та архітектури.

Автор проекту, який переміг у конкурсі, має переважне право на подальше розроблення проектної документації, якщо інше не передбачено умовами конкурсу.

Особа, конкурсний проект якої визнано кращим, користується переважним правом його реалізації.

Положення про порядок проведення архітектурних та містобудівних конкурсів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Програми і умови архітектурних та містобудівних конкурсів складаються за участю Національної спілки архітекторів України або її місцевих організацій.

Конкурси проводяться за кошти замовника конкурсу. { Статтю 6 доповнено частиною десятою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Інформація про оголошення і результати конкурсу повинна бути оприлюднена у відповідних друкованих засобах масової інформації. { Статтю 6 доповнено частиною одинадцятою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 7. Розроблення, погодження та затвердження проекту

{ Назва статті 7 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Проект об'єкта архітектури розробляється під керівництвом або з обов'язковою участю архітектора, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат.

Проект об'єкта архітектури має бути завірений підписом і особистою печаткою архітектора, який має кваліфікаційний сертифікат.

Проектна документація на будівництво об'єктів, розроблена відповідно до наданих містобудівних умов і обмежень, не підлягає погодженню з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та органами охорони культурної спадщини, природоохоронними і санітарно-епідеміологічними органами. { Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Проектна документація на будівництво об'єктів погоджується з підприємствами, установами та організаціями, які надали технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єктів архітектури, лише у разі неможливості виконання цих умов при проектуванні об'єкта. { Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Перед затвердженням проектів у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України, проводиться їх експертиза чи відповідно комплексна експертиза.

До проведення експертизи архітектурного рішення проекту об'єкта архітектури обов'язково залучається архітектор, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат.

Затвердження проекту замовником може бути здійснено за наявності погодження архітектурно-планувальної частини проекту місцевим органом містобудування та архітектури і позитивного висновку державної експертизи. { Частина сьома статті 7 в редакції Закону N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Внесення змін до затвердженого проекту проводиться виключно за згодою архітектора - автора проекту, а у разі відхилення від умов вихідних даних на проектування - відповідно за погодженням з органом містобудування та архітектури, підприємствами, установами та організаціями, які надали ці вихідні дані, та замовником (забудовником).

Внесення до затвердженого проекту змін, пов'язаних зі змінами державних стандартів, норм і правил, здійснюється за згодою замовника (забудовника), якщо інше не передбачено законом.

Перелік об'єктів, погодження і затвердження проектів яких в межах законодавства не потребує висновку експертизи, встановлюється центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури.

Особи, які беруть участь у розробленні проектів, не мають права проводити експертизу цих проектів, погоджувати їх або надавати дозвіл на проведення будівельних робіт за цими проектами. { Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

{ Частина статті 7 виключено на підставі Закону N 1026-V (1026-16) від 16.05.2007 }

Забороняється вимагати від замовників будівництва рішення архітектурно-містобудівної ради для подальшого розгляду і погодження проектної документації. { Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом N 800-VI (800-17) від 25.12.2008 }

Стаття 8. Робоча документація для будівництва

Робоча документація для будівництва (реконструкції, реставрації, капітального ремонту) об'єкта архітектури виконується відповідно до державних стандартів, норм і правил на підставі затвердженого проекту.

Робоча документація для будівництва або авторський нагляд за її розробкою виконуються за участю архітектора - автора затвердженого проекту відповідно до укладеного договору на розроблення проекту цього об'єкта архітектури. { Частина друга статті 8 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 9. Будівництво об'єкта архітектури

Будівництво (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) об'єкта архітектури здійснюється відповідно до затвердженої проектної документації, державних стандартів, норм і правил, місцевих правил забудови населених пунктів у порядку, визначеному статтею 24 Закону України "Про планування і забудову територій" (1699-14). { Частина перша статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Архітектор - автор проекту або уповноважена ним особа бере участь у прийнятті в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта архітектури та підписує відповідний акт.

Без підпису архітектора - автора проекту або уповноваженої ним особи такий акт є недійсним.

Стаття 10. Державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд

{ Назва статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1026-V (1026-16) від 16.05.2007 }

Для забезпечення під час забудови територій, розміщення і будівництва об'єктів архітектури додержання суб'єктами архітектурної діяльності затвердженої містобудівної та іншої проектної документації, місцевих правил забудови населених пунктів, вимог вихідних даних, а також з метою захисту державою прав споживачів будівельної продукції здійснюється в установленому законодавством порядку державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд. { Частина перша статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1026-V (1026-16) від 16.05.2007 }

Державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд здійснює центральний орган виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури. Державний контроль та нагляд у системі центрального органу виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури здійснює Державна

архітектурно-будівельна інспекція України та її територіальні органи (далі - інспекції державного архітектурно-будівельного контролю). { Частина друга статті 10 в редакції Закону N 1026-V (1026-16) від 16.05.2007 }
{ Положення статті 10 визнано конституційними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 4-рп/2009 (v004p710-09) від 03.02.2009 }

Стаття 11. Авторський та технічний нагляди

{ Назва статті 11 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Під час будівництва об'єкта архітектури здійснюється авторський та технічний нагляд. { Частина перша статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Технічний нагляд забезпечується замовником (забудовником) та здійснюється особами, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат. { Статтю 11 доповнено частиною згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Авторський нагляд здійснюється архітектором - автором проекту об'єкта архітектури, іншими розробниками затвердженого проекту або уповноваженими ними особами. Авторський нагляд здійснюється відповідно до законодавства та договору із замовником (забудовником).

У разі виявлення відхилень від проектних рішень, допущених під час будівництва об'єкта архітектури, та відмови підрядника щодо їх усунення особа, яка здійснює авторський або технічний нагляд, повідомляє про це замовника (забудовника) і відповідну інспекцію державного архітектурно-будівельного контролю для вжиття заходів відповідно до законодавства. { Частина четверта статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Порядок проведення авторського і технічного нагляду (903-2007-п) встановлюється Кабінетом Міністрів України. { Статтю 11 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 12. Архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури

На кожний завершений будівництвом об'єкт архітектури і до його прийняття в експлуатацію складається архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури.

Архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури складається генеральним проектувальником об'єкта архітектури за участю підрядника і затверджується органом містобудування та архітектури.

В архітектурно-технічному паспорті об'єкта архітектури містяться відомості про замовника (забудовника), архітектора - автора проекту та інших розробників проекту, підрядника, місце і строк зберігання проектної документації, а також основні характеристики об'єкта архітектури та гарантійні зобов'язання виконавців проектних і будівельних робіт.

В архітектурно-технічному паспорті зазначаються особливі умови щодо експлуатації об'єкта архітектури, а також його окремі елементи (деталі фасадів, інтер'єри, благоустрій, наявність творів монументального і декоративного мистецтва тощо), які не підлягають змінам без згоди архітектора - автора проекту і органу містобудування та архітектури, а за відсутності архітектора - автора проекту - органу містобудування та архітектури.

Положення про архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури затверджується центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури.

Розділ III

СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНІ ОРГАНИ МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРИ. ТВОРЧІ СПІЛКИ АРХІТЕКТОРІВ

Стаття 13. Спеціально уповноважені органи містобудування та архітектури

До спеціально уповноважених органів містобудування та архітектури належать:

центрального органу виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури;

уповноваженого органу містобудування та архітектури Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

управління містобудування та архітектури обласних, Київської та Севастопольської міських, відділи районних державних адміністрацій;

виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Уповноважений орган містобудування та архітектури Ради міністрів Автономної Республіки Крим, управління містобудування і архітектури обласних, Київської та Севастопольської міських, відділи районних державних адміністрацій підконтрольні і підзвітні відповідним органам виконавчої влади в межах, передбачених законом.

Органи місцевого самоврядування здійснюють свою діяльність у сфері містобудування та архітектури відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР).

З питань делегованих повноважень, передбачених підпунктом "б" частини першої статті 31 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", виконавчі органи сільських, селищних, міських рад підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 14. Головні архітектори

Керівники органів містобудування та архітектури, визначених статтею 13 цього Закону, за посадою є головними архітекторами відповідних адміністративно-територіальних одиниць (Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті).

Призначення на посаду головного архітектора здійснюється виключно за результатами конкурсу.

В конкурсі можуть брати участь особи, які мають вищу архітектурну освіту та стаж організаційної і професійної роботи за фахом у сфері містобудування та архітектури не менше 5 років. { Частина третя статті 14 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Конкурси на заміщення посади головних архітекторів проводяться за участю місцевих організацій Національної спілки архітекторів України.

Головні архітектори та інші посадові особи спеціально уповноважених органів містобудування та архітектури як автори чи співавтори беруть участь у розробленні містобудівної документації та місцевих правил забудови відповідної території. Головні архітектори та інші посадові особи спеціально уповноважених органів містобудування та архітектури в межах закону можуть здійснювати творчу діяльність, пов'язану з проектуванням об'єктів архітектури, які передбачені для будівництва на території їх адміністративної діяльності. У таких випадках погодження відповідних архітектурних рішень здійснюється органами містобудування та архітектури вищого рівня. { Частина п'ята статті 14 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Головний архітектор міста, району погоджує містобудівне та архітектурне проектно рішення об'єктів, розташованих в історичній частині міста, історичних ареалах, на магістралях та площах загальноміського значення. { Статтю 14 доповнено частиною шостою згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Стаття 15. Архітектурно-містобудівні ради

Для професійного колегіального обговорення містобудівних, архітектурних та інженерних проектних рішень об'єктів архітектури, а також, в разі необхідності, основних положень містобудівних умов і обмежень забудови земельної ділянки, при місцевих органах містобудування та архітектури створюються архітектурно-містобудівні ради, які здійснюють свою діяльність відповідно до типового положення про них, яке затверджується центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури. { Частина перша статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Архітектурно-містобудівна рада є дорадчим органом і діє на громадських засадах. Не допускається стягнення коштів із замовників (забудовників) та розробників проектів за підготовку до розгляду та розгляд цих проектів на засіданнях архітектурно-містобудівної ради. { Статтю 15 доповнено частиною згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

На вимогу територіальних громад, відповідних громадських об'єднань, авторів проектів, замовників (забудовників), а також у разі конфліктів щодо виявлених відхилень від затвердженої містобудівної документації або містобудівних умов і обмежень забудови земельної ділянки архітектурно-містобудівною радою можуть розглядатись окремі архітектурні проекти або їх частини. { Статтю 15 доповнено частиною згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006; із змінами, внесеними згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Обов'язковому розгляду на засіданні архітектурно-містобудівної ради підлягають містобудівна документація, архітектурні рішення проектів об'єктів архітектури, розташованих в історичній частині міст, в історичних ареалах, на магістралях та площах загальноміського значення, проекти висотних будівель та споруд. { Статтю 15 доповнено частиною четвертою згідно із Законом N 800-VI (800-17) від 25.12.2008 }

Результати розгляду містобудівної документації та проектів будівництва об'єктів оформлюються протоколом засідання архітектурно-містобудівної ради та мають рекомендаційний характер. { Статтю 15 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом N 800-VI (800-17) від 25.12.2008 }

Стаття 16. Творчі спілки архітекторів

В Україні діє об'єднання професійних архітекторів - Національна спілка архітекторів України, а також відповідно до законодавства можуть створюватися і діяти інші творчі спілки архітекторів та самоврядні об'єднання у сфері архітектурної діяльності. { Частина перша статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Діяльність творчих спілок архітекторів та самоврядних об'єднань у сфері архітектурної діяльності здійснюється на основі їх статутів, зареєстрованих в установленому порядку. { Частина друга статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

До складу комісії з професійної атестації архітекторів включаються представники від всеукраїнського об'єднання архітекторів та інших самоврядних об'єднань у сфері архітектурної діяльності. { Статтю 16 доповнено частиною третьою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Розділ IV

ЗДІЙСНЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 17. Ліцензування та професійна атестація виконавців робіт, пов'язаних із створенням об'єктів архітектури

Господарська діяльність, пов'язана із створенням об'єктів архітектури, підлягає ліцензуванню відповідно до законодавства. { Частина перша статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006 }

Відповідальні виконавці окремих видів робіт, пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, проходять професійну атестацію в порядку (79-2009-п), затвердженому Кабінетом Міністрів України. { Частина друга статті 17 в редакції Закону N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Громадянам, які пройшли професійну атестацію, видається відповідний кваліфікаційний сертифікат, строк дії якого становить п'ять років.

Громадянам, які здобули вищу архітектурну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліст, магістр та мають стаж роботи за фахом не менше трьох років, а так само особам, які не

мають вищої архітектурної освіти, стаж роботи яких у сфері містобудування та архітектури становить не менше десяти років, може бути виданий відповідний кваліфікаційний сертифікат архітектора.

Відомості про особу, яка отримала відповідний кваліфікаційний сертифікат, вносяться до реєстру атестованих осіб.

Особи, які одержали відповідний кваліфікаційний сертифікат, можуть здійснювати окремі види підприємницької діяльності, пов'язаної із створенням об'єктів архітектури, без відповідної ліцензії.

Стаття 18. Архітектурно-будівельна атестаційна комісія

Атестація виконавців робіт, пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, здійснюється Архітектурно-будівельною атестаційною комісією.

Архітектурно-будівельна атестаційна комісія:

визначає професійну спеціалізацію, рівень кваліфікації і знань архітекторів та інших осіб;

видає відповідні кваліфікаційні сертифікати, скасовує рішення про їх видачу;

веде реєстр атестованих осіб;

затверджує правила професійної етики;

здійснює інші повноваження відповідно до Положення про Архітектурно-будівельну атестаційну комісію (z0726-09), що затверджується центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури за поданням Національної спілки архітекторів України.

Стаття 19. Проектні роботи, виконання яких не потребує наявності відповідного кваліфікаційного сертифіката

Виконання проектних робіт по створенню об'єктів архітектури не потребує наявності у фахівців відповідного кваліфікаційного сертифіката у разі:

здійснення фахівцями проектних робіт під керівництвом архітектора чи іншого фахівця, який має кваліфікаційний сертифікат на виконання робіт відповідного профілю;

розроблення проектних матеріалів, не передбачених для реалізації (ескізні, пошукові, концептуальні тощо), пропозицій щодо можливості і умов забудови будь-якої земельної ділянки;

виконання робіт, що пов'язані з участю в містобудівних та архітектурних конкурсах, якщо їх умовами не передбачено інше;

проектування об'єктів, які відповідно до законодавства не потребують дозволу на будівництво. { Статтю 19 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 20. Здійснення архітектурної діяльності іноземцями та особами без громадянства

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, при здійсненні архітектурної діяльності користуються такими самими правами та несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, якщо інше не передбачено законами і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На території України іноземці та особи без громадянства, які не отримали відповідний кваліфікаційний сертифікат, можуть виконувати роботи, визначені статтею 19 цього Закону, та брати участь у розробленні містобудівної документації, здійснювати проектування об'єктів архітектури, розробляти робочу документацію для будівництва лише на підставі договорів з суб'єктами підприємницької діяльності, які мають ліцензію на виконання окремих видів господарської діяльності у будівництві або із фахівцями, які мають кваліфікаційний сертифікат. { Частина друга статті 20 із змінами, внесеними згідно із Законами N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006, N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 21. Здійснення архітектурної діяльності фізичними та юридичними особами України на території іноземних держав

Фізичні та юридичні особи України здійснюють архітектурну діяльність на території інших держав відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а так само до законодавства країни перебування.

Розділ V

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ СТВОРЕННІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРИ

Стаття 22. Права архітектора

Архітектор під час проектування і будівництва об'єктів архітектури має право:

без попереднього дозволу розробляти проектні пропозиції щодо забудови будь-якої земельної ділянки для визначення можливості і умов здійснення на ній будівництва об'єкта архітектури;

брати участь у підготовці завдання на проектування, за дорученням замовника (забудовника) одержувати в установленому порядку містобудівні умови і обмеження забудови земельної ділянки та технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єкта архітектури, погоджувати проект з підприємствами, установами, організаціями, які видали технічні умови; { Абзац третій статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

вільно обирати засоби і способи реалізації архітектурного рішення;

за погодженням із замовником (забудовником) вносити в межах вихідних даних на проектування зміни до затвердженого проекту;

за дорученням замовника (забудовника) брати участь у підготовці договорів підряду, організації конкурсів (тендерів) з визначення підрядника на проектування та будівництво, бути представником замовника (забудовника) в інших випадках, визначених договором;

залучати на договірній основі до розроблення проекту інших фахівців, здійснювати керівництво цими роботами або брати участь у виконанні робочої документації; { Абзац сьомий статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

здійснювати експертизу проектної документації згідно із професійною спеціалізацією, зазначеною у кваліфікаційному сертифікаті архітектора;

страхувати свою професійну відповідальність відповідно до закону. { Статтю 22 доповнено абзацом дев'ятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 23. Права замовників (забудовників)

Замовники (забудовники) на проектування і будівництво об'єктів архітектури мають право:

обирати архітектора - розробника проекту або залучати його за результатами архітектурного чи містобудівного конкурсу, обирати підрядника на будівництво або залучати його за результатами будівельного тендера; { Абзац другий статті 23 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

затверджувати завдання на проектування, проект, якщо вони не суперечать законодавству, містобудівним умовам і обмеженню забудови земельної ділянки та технічним умовам щодо інженерного забезпечення об'єкта архітектури; { Абзац третій статті 23 із змінами, внесеними згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

здійснювати контроль і технічний нагляд за додержанням вимог містобудівних умов і обмежень забудови земельної ділянки, завдання на проектування під час проектування об'єкта архітектури, затвердженого проекту під час будівництва; { Абзац четвертий статті 23 із змінами, внесеними згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

залучати осіб, які мають кваліфікаційний сертифікат, для здійснення функцій замовника (забудовника) та інжинірингу. { Статтю 23 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 24. Права підрядників

Підрядники на проектування і будівництво об'єкта архітектури мають право:

обирати на свій розсуд технологію, методи і спосіб розроблення та реалізації проекту об'єкта архітектури в межах державних будівельних стандартів, норм і правил; { Абзац другий статті 24 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

виконувати робочу документацію для будівництва об'єкта архітектури відповідно до затвердженого проекту за безпосередньою участю або під авторським наглядом архітектора - автора проекту чи уповноваженої ним особи за його письмовою згодою; { Абзац третій статті 24 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

здійснювати інші дії, передбачені договорами (контрактами) підряду, у встановленому законодавством порядку.

Стаття 25. Права громадян та громадських організацій

Громадяни та громадські організації, які не беруть безпосередньої участі у створенні об'єктів архітектури, мають право:

одержувати в органах влади інформацію щодо підготовки і прийняття рішень з планування, забудови та реконструкції населених пунктів, окремих територій і конкретних об'єктів архітектури, додержання при цьому вимог законодавства про збереження пам'яток історії та культури, довкілля;

брати участь в обговоренні архітектурних рішень проектів у встановленому порядку;

захищати свої інтереси під час проектування і будівництва нових та експлуатації існуючих об'єктів архітектури відповідно до законодавства.

Порядок громадського обговорення містобудівної документації та проектів будівництва, а також порядок урахування в них пропозицій громадськості визначаються законом. { Статтю 25 доповнено частиною другою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

{ Текст взято з сайту Верховної Ради }

Стаття 26. Обов'язки архітектора, інших проектувальників

Архітектор, інші проектувальники, які здійснюють роботи по створенню об'єктів архітектури, зобов'язані:

додержуватися державних стандартів, норм і правил, місцевих правил забудови населених пунктів, вимог вихідних даних на проектування;

не порушувати під час проектування, організації і виконання будівельних робіт законні права та інтереси власників і користувачів будинків і споруд, прилеглих до ділянки забудови;

не розголошувати без згоди замовника (забудовника) відомості, які становлять комерційну таємницю проекту.

Проектна організація, яка розробляла проектну документацію, а також головний архітектор та головний інженер проекту несуть відповідальність за відповідність проектної документації вихідним даним на проектування, вимогам державних стандартів, норм і правил, регіональним і місцевим правилам забудови. { Статтю 26 доповнено частиною другою згідно із Законом N 509-VI (509-17)

від 16.09.2008 }

Стаття 27. Обов'язки замовників (забудовників) та підрядників

Замовники (забудовники) та підрядники під час створення об'єкта архітектури зобов'язані:

доручати виконання окремих видів проектних і будівельних робіт особам, які мають відповідну ліцензію (кваліфікаційний сертифікат);

обирати виконавців робочої документації для будівництва з додержанням вимог статті 8 цього Закону;

забезпечувати будівництво об'єктів архітектури згідно з робочою документацією, застосовувати будівельні матеріали, вироби і конструкції, які відповідають державним стандартам, нормам і правилам і такі, що пройшли сертифікацію, якщо вона є обов'язковою;

не порушувати під час організації і виконання будівельних робіт законні права та інтереси користувачів прилеглих земельних ділянок, власників розташованих на них будинків і споруд, відшкодовувати завдані їм збитки відповідно до закону;

поінформувати у триденний строк місцеві органи охорони пам'яток історії та культури про нововиявлені під час будівельних робіт об'єкти, що мають антропологічне, археологічне, естетичне, етнографічне, історичне, мистецьке, наукове чи художнє значення; { Абзац шостий статті 27 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

не включати до завдання на проектування вимог, що суперечать вимогам законодавства України, затвердженій містобудівній документації, державним нормам, стандартам і правилам. { Статтю 27 доповнено абзацом сьомим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Замовники (забудовники), крім обов'язків, викладених у частині першій цієї статті, також зобов'язані:

брати участь разом з підрядниками в організації погодження проектної документації уповноваженими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

затверджувати лише погоджені в установленому порядку проекти;

передавати один комплект проектної документації, за якою збудовано об'єкт архітектури, власникові цього об'єкта для постійного зберігання.

{ Статтю 27 доповнено частиною другою згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Стаття 28. Обов'язки власників та користувачів об'єктів архітектури

Власники та користувачі об'єктів архітектури зобов'язані:

утримувати в належному стані будинки і споруди, а так само закріплені за ними земельні ділянки, додержуватися під час експлуатації об'єкта архітектури вимог, визначених у його

архітектурно-технічному паспорті, встановлених місцевими правилами забудови населених пунктів, а також вимог законодавства;

отримувати в установленому законодавством порядку дозвіл на виконання робіт, пов'язаних із реконструкцією, реставрацією чи капітальним ремонтом об'єкта архітектури;

у разі необхідності внесення змін до об'ємно-просторових, планувальних та інших рішень об'єкта архітектури розробляти відповідну проектну документацію згідно з вимогами архітектурно-технічного паспорта об'єкта, погоджувати, затверджувати її та проводити будівельні роботи в установленому законодавством порядку; { Абзац четвертий статті 28 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

зберігати комплект проектної документації, за якою збудовано об'єкт архітектури, та передавати цю документацію новому власнику. { Статтю 28 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Розділ VI

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ОБ'ЄКТИ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 29. Об'єкти та суб'єкти авторського права в галузі архітектури

Відносини, що виникають під час створення і використання об'єктів архітектури як об'єктів авторського права, регулюються Цивільним кодексом України (435-15), Законом України "Про авторське право і суміжні права" (3792-12), цим Законом та іншими законодавчими актами України. { Частина перша статті 29 із змінами, внесеними згідно із Законом N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Об'єктами авторського права в галузі архітектури є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури.

Особа (особи), творчою працею якої (яких) створено об'єкти архітектури як об'єкти авторського права, вважається автором (співавторами) цих об'єктів.

Співавторами не можуть бути особи, які подають автору об'єкта архітектури технічну, консультаційну чи організаційну допомогу або такі, що здійснюють організацію проектування і будівництва (реконструкції, реставрації, капітального ремонту), контроль за виконанням зазначених робіт.

Стаття 30. Майнові права на об'єкт архітектури

Майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта

або замовникові (забудовникові) спільно, якщо інше не встановлено договором.

Істотною умовою договору про створення твору містобудування є правовий режим здійснення майнових прав на містобудівну документацію з планування територій після передачі її замовнику.
{ Статтю 30 доповнено частиною згідно із Законом N 509-VI (509-17) від 16.09.2008 }

Обов'язкові умови договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права визначаються Цивільним кодексом України (435-15) та Законом України "Про авторське право і суміжні права" (3792-12).

Автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачено умовами договору із замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює, а також на внесення змін до не завершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва у разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Використання проекту твору архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва для реалізації допускається тільки одноразово, якщо інше не обумовлено договором, згідно з яким створено проект. Повторне використання такого проекту і розробленої на його основі робочої документації здійснюється виключно за згодою автора з виплатою йому або його правонаступникам авторської винагороди.

Автор об'єкта архітектури як об'єкта авторського права має право на одержання у встановленому законодавством порядку авторської винагороди за його створення і використання.

Стаття 31. Особисті немайнові права автора (співавторів)
об'єкта архітектури

Особистими немайновими правами інтелектуальної власності автора (співавторів) об'єкта архітектури як об'єкта авторського права є відповідні права, визначені Цивільним кодексом України (435-15), Законом України "Про авторське право і суміжні права" (3792-12) та зокрема:

право фотографувати, здійснювати відеозйомку відповідного об'єкта архітектури як об'єкта авторського права, крім випадків, визначених законом;

право вимагати визнання свого авторства (співавторства) шляхом зазначення належним чином свого імені на об'єкті архітектури як об'єкті авторського права, якщо це практично можливо.

{ Частина перша статті 31 в редакції Закону N 58-V (58-16) від 01.08.2006 }

Особисті немайнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права належать його автору (співавторам) незалежно від умов договору (контракту) між автором та замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює.

{ Розділ VI в редакції Закону N 1407-IV (1407-15) від 03.02.2004 }

Розділ VII

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АРХІТЕКТУРНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 32. Відповідальність за порушення законодавства про архітектурну діяльність

Порушення законодавства про архітектурну діяльність тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно з законами України.

Стаття 33. Вирішення спорів, що виникають у процесі здійснення архітектурної діяльності

Спори, що виникають у процесі здійснення архітектурної діяльності, в тому числі за участю іноземних юридичних і фізичних осіб, вирішуються у встановленому законом порядку.

Розділ VIII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім:

частин першої, другої і четвертої статті 7, які набирають чинності через два роки після створення передбаченої у статті 18 цього Закону Архітектурно-будівельної атестаційної комісії та введення в дію порядку проведення професійної атестації в архітектурній діяльності (79-2009-п) (частина друга статті 17);

частини першої статті 12, яка набирає чинності з 1 січня 2000 року.

2. До приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із Законом України "Про архітектурну діяльність" вони застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня опублікування Закону України "Про архітектурну діяльність":

подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність із Законом України "Про архітектурну діяльність";

відповідно до своєї компетенції забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади України їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 20 травня 1999 року

№ 687-XIV

{ Документ взято з сайту Верховної Ради }

Публікації документа:

- Голос України від 23.06.1999
 - Урядовий кур'єр від 01.07.1999
 - Офіційний вісник України від 02.07.1999 - 1999 р., № 24, стор. 27, код акту 7949/1999
 - Відомості Верховної Ради України від 06.08.1999 - 1999 р., № 31, стаття 246
-